

סימן נ"ד

ב"ה, מוצש"ק ויחי התרצ"ח

הו"כ הרה"ג החו"ב אוצר תורה ויראה טהורה בנש"ק
כש"ת ר' דוד הלוי דזימיטרובסקי, שליט"א
בכפר סבא.

אחדשה"ט. יסלח לי כ"ת על איחור התשובה מפאת הטרדות המתרבות בכל יום ויום.
בהתבונני עתה במכתבו היקר עלו ברעיוני כדברים האלה:

(א) כ"ת מביא מפאת השלחן סי' כג (בבית ישראל ס"ק כט) דיסוד ההיתר של פירות
עכו"ם בנוגע לשביעית הוא הדרשה דתורת כהנים (ויקרא כה ו) לכם ולא לנכרים. ועל פי זה
דן כ"ת דכשהירקות הם של ישראל [היינו מסתמא כשמעשה הזריעה נעשה ע"י נכרי,
דמלאכות דאורייתא לא התיר קודמי הגאון מרא דארעא דישראל הרא"י הכהן קוק זצוק"ל
אלא ע"י נכרי (משפט כהן סי' סז)] מיקרי שפיר לכם וראוי שיהיו קדושים בקדושת שביעית
ופטורים מתרו"מ.

והנה לענ"ד אין הדבר ברור שהפירות הם של הישראל באופן כזה, דכיון שהשדה הוא
של הנכרי, הירקות שנזרעו בשדהו הם שלו אלא שחייב ליתן לישראל דמי הזרע וכהא דב"מ
קא א וחו"מ סי' קסח (ס"א) ויעויין שם סי' שעה (ס"א) וסי' רעג, ועיין שו"ת נחפה בכסף
חו"מ סי' ד, ה ואכמ"ל. ואפילו אם נאמר ששניהם חולקים והוה שותפות, אינו ברור
דשותפות עכו"ם אינה פוטרת משביעית, דאף דשותפות עכו"ם אינה פוטרת מתרומה כהא
דחולין קלה ב, יש לומר שאני תרומה משביעית, דבתרומה נתמעט של עכו"ם מדגנך ואף
בשותפות עכו"ם מתקיים דגנך כיון דיש לישראל חלק. מה שאין כן בשביעית דכתוב לכם,
והיינו דקדושת השביעית עושה את פירות הארץ בשנה זו לקנין של כל יושביה, ובאתה
תורה ומיעטה דאין זה שייך כלל לנכרים דלכם היינו לישראל. ואמנם יצויר שפיר ביחיד
שותפות עם עכו"ם. אבל בדבר של קדושה שקדושתו עושה אותו לדבר של האומה
הישראלית לא תיתכן שותפות עם עכו"ם, וכיון שיש לעכו"ם חלק באותו דבר כבר אינו קנין

[רכא]

האומה שבא מתוך קדושת האומה ואיך תחול עליו אותה הקדושה, היינו, בנידון זה, קדושת שביעית.

אולם חוץ מיסודות הללו שלא בחנתי אותם עוד בכור הבחינה, הנה לענ"ד אין הכוונה בלכם ולא לעכו"ם על הפירות בלבד, ולא מסתבר לענ"ד לומר דבפירות תליא מילתא, ואם למשל הקרקע היא של נכרי והפירות לישראל דלזה יש קנין הגוף ולזה קנין פירות, וגדלו הפירות שליש בשביעית, דמשום כך הפירות קדושים קדושת שביעית, או דאם הוא להיפך דהקרקע של ישראל והפירות של נכרי, דאין בפירות קדושת שביעית. דזה אינו, דקדושת הפירות דשביעית באה מקדושת הקרקע וכדאמרין בנדרים נח ב שאני שביעית דאיסורא ע"י קרקע בטילתא ע"י קרקע. וכוונת הדרשה דתו"כ היא שבת הארץ לכם היינו ששבת הארץ היינו שמיטת קרקע ניתנה רק לכם אבל אינה חלה על של עכו"ם, וממילא כיון שהשדה היא של עכו"ם אף שהפירות קניינן לישראל, קדושת שביעית איך תחול על הפירות וכן להיפך. ומסתבר דכשהשדה של ישראל אף שהפירות קנויים לעכו"ם חלה קדושת שביעית על הפירות. אלא דיש לחקור למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי (גיטין מח א) דאז יש כאן שותפות עכו"ם בקרקע והוא כהא דישאל וגוי שלקחו שדה בשותפות דלענין מעשרות, טבל וחולין מעורבין זה בזה. [ויעויין תשו' הרשב"א ח"א תקסג ובחו"מ סי' רנז (ס"א), ומה שפלפל בזה הגאון האמיתי הרידב"ז זצ"ל בתוספותיו ירושלמי פאה פרק א הלכה ג וגיטין פ"ז ה"ג ואכמ"ל]. ועכ"פ פשוט לענ"ד, דבקרקע תליא מילתא וכיון דהקרקע של נכרי נתמעטו הפירות מלכם ולא לנכרים.

(ב) כל זה כתבתי לדעת כ"ת שיסוד ההיתר דמכירה לנכרי הוא מהתו"כ, אבל באמת אין הפירוש ברור, דיש מהראשונים שמפרשים לכם ולא לעכו"ם לענין שאין מניחים לעכו"ם ללקוט פירות שביעית (ר"ש משאנץ שם ועיי' רמב"ם הל' שמיטה פ"ה הי"ג), ובאמת לכם איצטריך לדרשה אחרת [עיי' סוכה מ א] אלא דההיתר מצורף מיסודות ומסניפים הרבה [והא דלכם הוא רק אחד הסניפים], והיינו דיש קנין לעכו"ם וכו', או דבזמן הזה, היינו לאחר החורבן לכו"ע יש קנין לעכו"ם, וכן מהא דארנונא (סנהדרין כו א) היינו החיוב לשלם מס למלך אפילו אם לא יזרעו. ומהא דיש ספק בשנת השמיטה ויותר מספק אחד, וגם מהא דיש שיטות דאין שביעית נוהגת כלל לאחר שפסק בי"ד הגדול מארץ ישראל, והיא דעת הרז"ה (הובא בספר התרומות שער מה) ואפשר גם דעת הראב"ד (עיי' השגות הראב"ד על הרי"ף גיטין יט א מדפי הרי"ף), וברשב"ש (סי' רנח) מביא עוד ראשונים שסברו כך. ויסוד היסודות הוא דשביעית בזה הזמן מדרבנן. ולפי שאין ההיתר ברור כל כך לא הקיל הגרא"י קוק זצ"ל אלא כתנאים ידועים, וגם הדגיש והצהיר וכן פרסמנו אנחנו אחריו שהיתר המכירה אינו אלא הוראת שעה משום קיום הישוב וחיי נפש. ועוד זאת צריך להוסיף שאחד מראשי יסודות ההיתר היא שיטת הב"י בדעת הרמב"ם דאף דאין קנין לנכרי, מכ"מ כל זמן שהקרקע ברשות הנכרי יש הפקעה (כ"מ הל' תרומות פ"א ה"י והל' שמיטה פ"ד הכ"ט), וזה היה עיקר יסודו

[רכב]

של מרן הב"י במחלוקת שבינו ובין המבי"ט כמבואר הכל באבקת רוכל (סי' כב-כה). וזהו סוף סוף היסוד העיקרי בהיתר שנוהגים בפירות שביעית של נכרים.

ואולם מודינא שאין שיטת הב"י מובנה לי כל צרכה, אך הוא רבן ומאורן של ישראל ולאורו נלך לבטח. ומה שקשה לי להבין בשיטתו ז"ל הוא דכיון שיש הפקעה כל זמן שהקרקע ברשות הנכרי, מהיכן חזרה הקדושה כשקנה ישראל את הפירות בתלוש וגמון (רמב"ם הל' תרומות פ"א הי"א), ואילו היה הב"י סובר בהחלט דשיטת הרמב"ם היא דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה (עיי"ש הכ"ב) הוה אתי שפיר, אבל הוא בכסף משנה מסופק בשיטתו. ואולי בסוף ימיו הוחלט אצלו ז"ל כך. [ועיין ביור"ד שלא ס' יב]. ואפשר לענ"ד דהסבר שיטת הב"י כך הוא, דהרמב"ם אומר דכשחזר הישראל ולקח השדה מיד העכו"ם אינו ככיבוש יחיד וכו' יעוי"ש בהלכות תרומות. והיינו לפי הבנת הב"י דאז חוזרת הקדושה שהופקעה בשעה שהיתה תחת יד הנכרי, ועל כן ההפקעה היא רק לשעה, ונמצא דיש לנכרי בשדה קנין שאינו גמור לענין תרו"מ, ודומיא דשכירות, כיון שעתידיה הקדושה לחזור כשתחזור השדה ליד ישראל. והמורם מזה הוא דהשדה באותם הימים אינה קדושה, אבל אינה בגדר חוץ לארץ, ותרו"מ אינו בעצם ענין שצומח מקדושת הקרקע, אלא מס שהטילה תורה על תבואת ארץ ישראל, וכל שהקרקע אין לה דין חוץ לארץ לא נפטרו תבואותיה מהמס הזה שחל לא על הקרקע אלא על התבואה כשנתמרחת. מה שאין כן בשביעית דתליא בקדושת הארץ דכתיב ושבתה הארץ שבת לה'. וכמו דדרשינן דעצי סוכה אסורין כל שבעה [ביצה ל ב] מדכתיב וחג הסוכות לה', והיינו שחלה קדושה מיוחדת על הארץ, ובהא לא די שהארץ לא יצאה מכלל ארץ ישראל אלא שצריך שתהיה בקדושתה לגמרי וכיוון שנפקעה הקדושה באותה שעה לא חלה שביעית על הפירות.

סוף דבר לענין שאלתו דמר, הנה כיון שאין היסוד הזה דיש קנין לעכו"ם להפקיע בזמן הזה בא"י כמו בסוריא ברור כלל, אין להניח דהוא העיקר בהיתר המכירה. ועל כן צריך לתקן הירקות הללו עפ"י השיטה דשביעית אינה נוהגת בהם כפסק הב"י, אבל תרומות ומעשרות נוהגין כשנגמרו ביד ישראל, וכמו בשאר השנים בפירות של נכרים וכפסק הב"י. ואם נעשו קולות שלא בהוראת חכמים על יסוד היתר המכירה מה שאין אנו אוסרים הירקות, זהו רק מפני שהוא חיי נפש של ציבור גדול, והנח להם לישראל וכו' (שבת קמח ב), כיון שיש שיטות של ראשונים להקל לגמרי, ששביעית אינה נוהגת כלל לאחר שפסקו בתי דינין סמוכים בארץ ישראל. [ודברים הללו אסור לאומרם לפני ע"ה וחלילה להורות כך כנגד הרמב"ם (ורוב הראשונים)]. וכן מטעמים אחרים נראה להקל בשביעית אבל לענין תרו"מ אין להקל, וינהגו כמו שנהגו בכל שנות השביעית שעברו עפ"י הוראת הגאונים ז"ל ובאחרונה הגר"א הכהן הגדול זצ"ל לעשר [היינו בלי ברכה] פירות שביעית מהקרקעות שנמכרו לנכרים עפ"י ההיתר הידוע.

[רכג]

ג) מה שהביא כ"ת ראייה לסתור ההיתר מהא דפ"א מהלכות תרומות (ה"י), יש קנין לעכו"ם בסוריא להפקיע מן המעשרות ומן השביעית. הנה זה ברור דהרמב"ם סובר שאסור לישראל לעבוד בשדה של נכרי בארץ ישראל (עיין הל' שמיטה פ"ד הכ"ט) ומסתבר שהוא גזירה שמא יעבוד כפי שהעיר בשבת הארץ (במבוא סוף סי' יא) והיתר המלאכה אינו בנוי על שיטת הרמב"ם, אלא על שיטת ספר התרומות ורש"י והיינו משום דאפילו אין קנין לנכרי שאני שביעית דנתמעטה מלכם ולא לנכרים, או כשיטת הרז"ה וכו'. ואולם שאין קדושה נוהגת בפירות נכרים בשביעית הוא לדעת רבינו הגדול הרמב"ם כפי הבנת הב"י (בשו"ת אבקת רוכל), ולזה אין לענ"ד שום סתירה מהא דפוסק הרמב"ם יש קנין לעכו"ם בסוריא לענין מעשר ושביעית, דהכוונה היא לענין עבודה. דעבודה בקרקע של נכרי אסורה בא"י לדעת הרמב"ם בלי ספק ובסוריא מותרת, אבל לענין הפירות אין זה שייך דהפירות של נכרי פטורים משביעית אף בארץ ישראל. ואפשר שתירץ כך זקינו הגאון בעל "שפת הים" זצ"ל, אבל אין ספרו בידי.

ד) בביאור הגר"א ביור"ד סי' שלא ס"ק קצא, פשוט דכוונתו ז"ל היא דבין לשביעית, היינו לקדושת שביעית ולדין ביעור אבל לא לדין מעשרות, דבאתרוג אזלינן בתר תרומתו חנטה ולקיטה לחומרא, יעויין ברדב"ז ברמב"ם פ"א ממע"ש (ה"ה). ומה דקשה לכ"ת דאמאי אינו חייב להפקיר הנה לא נמנו ע"ז להקל לפוטרו מן המעשרות וממילא אינו חייב להפקירו ואין זה מונע מלחול עליו קדושת שביעית וכיוון שאין קדושת שביעית חלה עליו מן התורה, דמן התורה לענין שביעית לא תלי בלקיטה, דקדושת שביעית אחוזה ולכודה בקדושת הארץ והיינו בזמן שאז מקבל הפרי עיקר חיותו מן הארץ, אין כאן אפקעתא דמלכא. ומה שיד הכל ממשמשים בו אין זה פוטרו מן המעשרות ועיי' רש"י ר"ה טו ב, ועיי' ירושלמי שקלים פ"א ה"ב ופאה פ"ה ה"א, ובמחלוקת הב"י והמבי"ט לענין החיוב להפקיר בשביעית ומפני שאין עתותי בידי קיצרתי.

והנני ידידו המברכו בכל הברכות האמורות בתוה"ק
מחבבו ומכבדו במאוד מאוד.
יצחק אייזיק הלוי הרצוג